

bibliograficznymi, jak również obfitymi wątkami historycznymi, a nawet anegdotycznymi sprawia, że książka taka jest potencjalnie atrakcyjna zarówno dla specjalisty, jak i hobbyisty bibliofila. Przystępna, a zarazem barwnie pisana treść książki mogłaby też przesądzić o jej sporej wartości dla studentów bibliologii czy historii i historii sztuki.

Dzieje się tak mimo zderzenia się autorów z przeszkodą obiektywnej natury. Jest nią faktyczna skromność zasobów bydgoskiej biblioteki, która nie pozwala na zobrazowanie szeregu istotnych problemów XV i XVI-wiecznej książki europejskiej. To zaś już przy pobieżnym oglądzie pracy rodzi pytanie, czy zasadniejsze nie byłoby nadanie jej tytułu „Inkunabuły i [po prostu] wybrane druki XVI wieku w zbiorach [...]”. Biorąc bowiem pod uwagę przebogaty dorobek drukarstwa, ilustratorstwa i intraligatorstwa obu stuleci, okazuje się, że to, co czytelnik dostrzeże na kartach kata-

logu, jest nad wyraz skromne, w niektórych przypadkach wręcz dyskwalifikujące z kategorii cimeliów w wymiarze nie tylko światowym, ale nawet polskim.

O ile jednak pojęciowe dowartościowanie zbiorów Biblioteki Uniwersytetu w Bydgoszczy można wytłumaczyć działaniem marketingowym uczelni, o tyle trudne do usprawiedliwienia są błędy, niedociągnięcia i nieścisłości w konstrukcji i treści książki. Ich obfitość i konsekwencja, z jaką są popełniane, sprawiają, że dzieło wiele traci ze swej fundamentalnej wartości, a jest nią wartość poznawcza.

To zaś musi przesądzić o krytycznej ocenie książki jako wydawnictwa o interesujących założeniach formalno-treściowych, ale niedbałym opracowaniu merytorycznym.

Arkadiusz Wagner

Instytut Informacji Naukowej i Bibliologii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu

Publikacja pt. *Od książki dawnej do biblioteki wirtualnej* pod redakcją Doroty Degen i Małgorzaty Fedorowicz została wydana przez Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu w 2009 r. Stanowi ona zbiór referatów, jakie zostały wygłoszone w dniach 23–24 października 2007 r. na ogólnopolskiej konferencji naukowej zatytułowanej „Od książki dawnej do biblioteki wirtualnej – przeobrażenia bibliologii polskiej. Na marginesie trzydziestolecia Instytutu

Od książki dawnej do biblioteki wirtualnej – przeobrażenia bibliologii polskiej. Na marginesie trzydziestolecia Instytutu Informacji Naukowej i Bibliologii UMK w Toruniu, pod red. Doroty Degen i Małgorzaty Fedorowicz, Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika 2009, 328 s., il., ISBN 978–83–231–2409–2

Informacji Naukowej i Bibliologii UMK w Toruniu”, zorganizowanej z okazji jubileuszu toruńskiego Instytutu.

Na całość publikacji złożyło się 21 referatów, które przedstawiają tradycje i dorobek polskiej myśli bibliologicznej oraz wskazują źródła i kierunki jej przemian, wraz z tymi, które spowodował rozwój technologii informatycznych. Cała książka została podzielona na trzy bloki tematyczne zatytułowane: *Z przeszłości i terażniejszości kształcenia i badań bibliologicznych i informacyjnych*, *Wokół dziejów książki oraz Subdyscypliny bibliologiczne w badaniach współczesnych*. Pierwszy blok obejmuje siedem artykułów, drugi pięć, a trzeci dziewięć.

Autorami referatów są pracownicy naukowi Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, Uniwersytetu Śląskiego, Uniwersytetu Jagiellońskiego, Uniwersytetu Zielonogórskiego, Uniwersytetu Pedagogicznego im. KEN w Krakowie, Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Uniwersytetu Wrocławskiego, Uniwersytetu Łódzkiego, Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego Jana Kochanowskiego w Kielcach oraz Uniwersytetu Gdańskiego. Publikacja została opatrzona *Wstępem* autorstwa Doroty De-gen i Małgorzaty Fedorowicz.

Artykułem rozpoczynającym całą publikację jest tekst Janusza Tondela pt. *Trzydzieści lat studiów bibliotecznych w Toruniu*. Autor omawia w nim szczegółowo pierwsze lata funk-

cjonowania Zakładu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej, który powstał w 1976 r. i początkowo funkcjonował w ramach Instytutu Filologii Polskiej. Podkreśla, że powstanie kierunku nie było przypadkowe, ponieważ Toruń ma wielowiekowe tradycje kultury książki, a także studiów księgoznawczych prowadzonych przez profesorów miejscowego gimnazjum, a później w Towarzystwie Naukowym w Toruniu. Profesor Tondel zaznaczył, że przełomowym wydarzeniem w dziejach Instytutu było przekształcenie Zakładu najpierw w Katedrę Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej w 1993 r., a następnie w Instytut Informacji Naukowej i Bibliologii, które nastąpiło 9 lat później. Nie zapomina również o osobach, które miały wpływ na historię Instytutu. Wśród nich wymienia kolejnych kierowników: Zofię Mołodcównę, Jerzego Serczyka, Sławomira Kalembkę, Bohdana Ryszewskiego, Bronisławę Woźniczkę-Paruzel oraz innych pracowników najpierw Zakładu, później Katedry i Instytutu. Swoją uwagę poświęca również studentom, bez których – jak pisze – nie byłoby jubileuszu.

Kolejnym tekstem jest referat Kazimierza Adamczyka zatytułowany *Kształcenie bibliotekarzy w Bydgoszczy od II wojny światowej do 2007 roku*. Tradycje kształcenia bibliotekarzy w Bydgoszczy sięgają roku 1951, kiedy zostało utworzone Państwowe Liceum Bibliotekarskie. Jego kontynuacją była powołana w 1969 r. filia Centrum Kształcenia Bibliotekarzy w Warszawie. Natomiast kształcenie biblioteka-

rzy na poziomie szkoły wyższej zapoczątkowano w połowie 1971 r., kiedy zapadła decyzja o utworzeniu w Wyższej Szkole Nauczycielskiej kierunku filologia polska z bibliotekoznawstwem. W 1975 r. w Wyższej Szkole Pedagogicznej powstał Zakład Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej. 10 lat później Zakład został włączony do Katedry Filologii Polskiej i Bibliotekoznawstwa, a w 1991 r. utworzono już samodzielną Katedrę Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej. Od maja 2007 r. Katedra zmieniła nazwę na Katedrę Informacji Naukowej i Bibliologii Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy. W drugiej części artykułu autor charakteryzuje siedziby Zakładu i Katedry, kadre i jej działalność dydaktyczną oraz naukową, a także Koło Naukowe Bibliotekoznawców.

Artykuł autorstwa Sabiny Cisek pt. *Nauka o informacji na świecie w XXI wieku: badania metanaukowe* został poświęcony nauce o informacji jako dyscyplinie naukowej z perspektywy prowadzonych w jej ramach dociekań metanaukowych. Przedmiotem zainteresowania autorki jest wyłącznie nauka o informacji poza Polską w XXI w. W swoim referacie udowadnia ona, że badania metanaukowe są potrzebne, ponieważ przyświecają im trzy ważne cele: poznawczy, dydaktyczny oraz organizacyjny. Podstawą analizy tej tematyki jest dla niej anglojęzyczna literatura przedmiotu z lat 2001–2007, w której zostały wyróżnione cztery podejścia metanaukowe do informatologii jako dyscypliny: filozoficzne, nauko-

znawcze/naukometryczne, „ze współczynnikiem humanistycznym” oraz postulatywne. Na zakończenie autorka zwraca uwagę na to, że badania metanaukowe nad informatologią zaczynają być popularne również w Polsce.

Tematem referatu *Dwie tendencje księgoznawstwa* Stanisławy Kurek-Kokocińskiej stała się wypowiedź Bolesława Świderskiego w dyskusji podczas konferencji bibliotekarzy resortu szkolnictwa wyższego w 1961 r. w Rogowie. Obrady dotyczyły zagadnień specjalizacji i współpracy bibliotek szkół wyższych w zakresie gromadzenia zbiorów, problematyki prac naukowych oraz unowocześnienia technicznego bibliotek, a słowa Świderskiego brzmiały: „W pojmowaniu księgoznawstwa spotykamy się z jednej strony z tendencjami rozszerzającymi zakres tej dyscypliny [...], z drugiej – z zawężającymi”. Autorka zwraca uwagę, że terminologia, jaką posłużył się wówczas Świderski, przestała być w dalszym czasie w użyciu, ale jego słowa można traktować jako wypowiedź o tendencjach bibliologii. Dotyczą one charakteru tematyki tej dyscypliny i jej możliwych ujęć, a także powiązań z innymi dziedzinami nauk. Zdaniem prof. Kurek-Kokocińskiej tendencje te są godne uwagi, dlatego zasługują na kontynuację i rozwój.

Następny referat zatytułowany *Wyszukiwanie informacji i źródeł w Internecie. Kształcenie studentów informacji naukowej i bibliotekoznawstwa w Toruniu* został poświęcony korzystaniu z internetowych źródeł elektronicznych. Jego autorką jest Natalia

Pamuła-Cieślak. Badaczka przytacza stereotypy dotyczące zawodu bibliotekarza i pokazuje, w jaki sposób można je przełamać. Jej zdaniem bardzo ważną kwestią jest kształcenie nowego typu pracowników biblioteki, którzy oprócz nabywania podstawowych umiejętności, będą zaznajamiani również z nowymi technologiami i będą posiadać kompetencje w zakresie wyszukiwania zasobów internetowych. Podkreśla, że poza ustawicznym szkoleniem bibliotekarzy, konieczne jest kształcenie w tym zakresie kandydatów do tego zawodu. W dalszej części pracy omawia przedmioty, w ramach których studenci informacji naukowej i bibliotekoznawstwa zapoznają się z narzędziami wyszukiwania informacji, takimi jak: wyszukiwarki i katalogi internetowe, oraz poznają zjawisko Ukrytego Internetu. Zwraca uwagę, że zagadnienia wyszukiwania informacji w Internecie są ważne dla nowoczesnych społeczeństw, dla ludzi potrzebujących informacji do pracy, nauki i rozrywki.

Inną tematyką zajęła się Małgorzata Stanuła w artykule *Etyka w bibliotekoznawstwie i nauce o informacji – stan i rozwój badań w Polsce (2001–2006)*. Autorka za główny cel stawia sobie próbę określenia aktualnych pól i kierunków badań w zakresie etyki bibliotecznej i informacyjnej w Polsce. Problematykę tę przedstawia na podstawie analizy 55 publikacji polskiego piśmiennictwa z dziedziny bibliotekoznawstwa i informacji naukowej za lata 2001–2006. Autorami omawianych tekstów są zarówno re-

prezentanci środowiska naukowego, jak również praktycy profesji bibliotekarskiej i informacyjnej. Na podstawie poruszanych przez nich zagadnień badaczka analizuje, jak rozumiana jest sama etyka, jakie funkcje spełnia oraz które kwestie zostały uznane za najważniejsze. Odwołuje się również do wydanego w 2005 r. *Kodeksu etyki bibliotekarza i pracownika informacji*, słusznie twierdząc, że przestrzeganie jego przepisów przyczyniłoby się do pozytywnego odbioru społecznego zawodu.

Ostatnią publikacją pierwszego bloku tematycznego jest tekst pt. *Aktywność badawcza pracowników Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Akademii Pedagogicznej im. KEN w Krakowie w świetle polskiej bibliografii bibliologicznej* autorstwa Barbary Góry, Ewy Wójcik i Grażyny Wrony. Artykuł prezentuje dorobek badawczy pracowników Instytutu w latach 1975–2005. Został on ograniczony do prezentacji struktury tematycznej, potwierdzonej wskaźnikami cyfrowymi, które określają jej rozmiar i natężenie w poszczególnych latach funkcjonowania placówki. Wybrane dziedziny i pola badawcze zostały zdefiniowane jako zbiór publikacji zamieszczonych w poszczególnych rocznikach „Bibliografii Bibliografii Polskich” i „Polskiej Bibliografii Bibliologicznej”. Przydział publikacji do poszczególnych kategorii został dokonany na podstawie przyporządkowania ich do odpowiednich działów obecnej struktury „Polskiej Bibliografii Bibliologicznej”.

Druga część książki obejmuje pięć tekstów. Pierwszym z nich jest artykuł pt. *Opis i katalogowanie zabytkowych opraw książkowych na przykładzie obiektów z zabytkowej biblioteki na Jasnej Górze w Częstochowie* napisany przez Agnieszkę Białą. Autorka podkreśla, że oprawa dostarcza wielu cennych informacji o dziejach książki. Zawiera noty proveniencyjne, dostarcza informacji o rozwoju rzemiosła introligatorskiego, prezentuje wpływ tendencji zdobniczych panujących w sztuce na ewolucję dekoru widniejącego na oprawie, a także ukazuje preferencje właściciela książki. Jednak opisywanie i katalogowanie zabytkowych opraw nie jest niestety upowszechnione. Badaczka zwraca uwagę na to, że w Polsce nie ma norm dotyczących opisywania opraw książkowych, w związku z czym większość bibliotek naukowych nie rejestruje opraw zabytkowych w ogóle, a tylko nieliczne odnotowują je na kartach katalogowych. W drugiej części artykułu autorka przedstawia schemat opisu oprawy książkowej, który powstał na potrzeby pracy mającej na celu opis i skatalogowanie XVI-wiecznych opraw pochodzących ze zbioru zabytkowej biblioteki na Jasnej Górze.

Zoja Jaroszewicz-Pierestawcew w artykule *Książka cyrylicka na ziemiach Rzeczypospolitej. Stan i kierunki badań* zaprezentowała tematykę dotyczącą książki pisanej alfabetem cyrylickim oraz badania nad jej wytwórcami działającymi na ziemiach polskich od XV do XVIII w. Autorka zaznacza, że książka pisana i tłoczona cyrylicą

stanowi ogromny wkład i osiągnięcie kultury światowej oraz trud wielu pokoleń ludzi książki. Badacze nie znają danych dotyczących wytworzonego i zachowanego do dziś dorobku rękopiśmiennego. Natomiast jeżeli chodzi o druki, oceniają, że od XV do XVIII w. ukazało się ponad 4 tysiące wydań, czyli około 5 milionów egzemplarzy przy średnim nakładzie 1200 egzemplarzy. Książki wydawano w drukarniach 70 miast europejskich do końca XX w. W tej produkcji drukarskiej znaczący udział miały typografie ruskie prawosławne i polsko-ruskie unijne Rzeczypospolitej.

Kolejną publikacją jest artykuł Marii Judy zatytułowany *Warunki realizacji przywilejów drukarskich*. Autorka podejmuje problem przywilejów drukarskich w dawnej Rzeczypospolitej, wskazując warunki, jakie musieli spełniać drukarze, chcący je uzyskać. Zaznacza, że przywileje drukarskie są ważnym elementem ustroju prawnego staropolskiego drukarstwa, które funkcjonowało na gruncie trzech praw: miejskiego, ziemskiego oraz kościelnego, a każde z nich nakładało określone warunki, żeby można było rozpocząć działalność typograficzną.

Z kolei Dariusz Spychała w artykule pt. *Książka w życiu wspólnot eremickich i zakonnych w IV–VI wieku* omawia rolę *Pisma Świętego* i innych ksiąg w życiu duchownych z różnych wspólnot zakonnych. Podkreśla, że chrześcijaństwo, mające swoje źródło w judaizmie, było religią księgi. Podstawowym celem egzystencji pustelniczej było rozważanie życia, działań

ności i nauki Chrystusa oraz doskonalenie własnego wnętrza, co było niemożliwe bez znajomości *Biblii*. Dużą wagę przywiązywano również do znajomości różnych języków, stąd wśród zakonników zdarzali się tacy, którzy znali język łaciński, grecki i koptyjski. W większości przypadków eremici, jeżeli nawet nie posiadali umiejętności czytania i pisania przed udaniem się na pustynię, to nabywali je, prowadząc życie pustelnicze, by móc samodzielnie rozważać poszczególne księgi *Pisma*.

Drugi blok tematyczny zamyka referat *O potrzebie badań nad kształtem edytorskim polskiej książki naukowej XVIII–XIX wieku z perspektywy funkcjonalności publikacji*, którego autorką jest Anna Żbikowska-Migoń. Badaczka zaznacza, że kształt edytorski współczesnych publikacji naukowych jest owocem wielowiekowej ewolucji, która dokonywała się pod wpływem różnych czynników. Wpływały na ten kształt zarówno tendencje i wzorce światowe, globalne, jak i standardy oraz osobliwości lokalnej produkcji książki – kraju, regionu, miasta, wreszcie firmy wydawniczej, a nawet wola czy upodobania jednego człowieka: autora, wydawcy, typografa. Według autorki refleksje o kształcie edytorskim publikacji naukowych i wpływające z nich postulaty badawcze można odnieść do całego systemu piśmiennictwa naukowego, a więc zarówno do książki, jak i czasopisma naukowego. Konieczna jest analiza twórców dzieła, języka dzieła naukowego, kart tytułowych i okładek, struktu-

ry piśmienniczej publikacji (podział na tomy, rozdziały, księgi, paragrafy), aparatu naukowego (przypisy, wykazy bibliograficzne, aneksy, zestawienia i dane liczbowe), indeksów oraz ilustracji do tekstu.

Trzecia część publikacji składa się aż z dziewięciu artykułów. Pierwszym z nich jest tekst pt. *Książki literackie autorów z niepełnosprawnością wzroku w Polsce po 1945 roku – czyli tyflogologia w służbie nauk bibliologicznych. Przyczynek do rozważań nad interdyscyplinarnym modelem badawczym autorstwa Małgorzaty Czerwińskiej*. Zdaniem badaczki wyodrębnienie takiego interdyscyplinarnego obszaru badawczego jest merytorycznie i metodologicznie w pełni uzasadnione, zwłaszcza gdy zasięg geograficzny badań obejmuje obszar Polski, a chronologiczny – okres po drugiej wojnie światowej. Powstała na etapie gromadzenia materiału badawczego kartoteka autorów i ich dorobku, przy tak określonym zasięgu geograficznym i chronologicznym, obejmuje 436 autorów, w tym 85 osób mających w swoim literackim dorobku przynajmniej jedno samoistne wydawniczo dzieło. Baza obejmuje około 380 wydawnictw zwartych. Z perspektywy bibliologicznej istotna jest książka, jej niepełnosprawny wzrokowo autor, wpływ sytuacji zdrowotnej autora na tematykę książki, proces tworzenia, wybór gatunku literackiego, edytorstwo, cechy wydawniczo-formalne, obieg, odbiór i funkcje społeczne, ze szczególnym uwzględnieniem funkcji rehabilitacyjnych i integracyjnych. Ba-

daczka podkreśla, że analiza funkcjonowania dorobku niewidzących autorów w systemie biblioteczno-informacyjnym ma istotne znaczenie zarówno dla praktyki bibliotekarskiej, jak i tyflopedagogicznej.

Inną tematyką zajęła się Małgorzata Góralska w artykule *Odtwarzanie artefaktów kulturowych w nowym środowisku komunikacyjnym*. Autorka zwraca uwagę na to, że nowe media kreują nową rzeczywistość komunikacyjną, a wraz z udoskonaleniami technicznymi przekształceniu podlega cały system komunikacji ludzkiej. Konsekwencją tego są zmiany w treści przekazów, a także w społeczności twórców i odbiorców. Zauważa jednak, że pomimo pojawienia się kolejnych udoskonaleń technicznych w przekazywaniu wiadomości, informacji czy treści o charakterze literackim, nadal posługujemy się słowem mówionym. Tak samo jest w przypadku książki. Jej idea nie zanika wraz z postępem technologii komputerowej, lecz dopiero dokonywane w jej ramach udoskonalenia pozwalają na pełne odtworzenie książkowych artefaktów w środowisku cyfrowym. Dlatego pomimo wielu innych przykładów dokumentów elektronicznych, które nawiązują do swoich drukowanych odpowiedników już tylko w nazwie, działania tego typu podkreślają wciąż ważną rolę tradycyjnej książki w świadomości współczesnych społeczeństw.

Kolejnym tekstem jest artykuł Małgorzaty Komzy pt. *Bibliologa spojrzenie na wzajemne relacje wydawcy i ilustratora*. Autorka tłumaczy, że

bibliolog w swoich badaniach, analizując materialną postać książki, nie może pominąć spojrzenia na wkład ludzi i instytucji odpowiedzialnych za jej ukształtowanie. Podkreśla, że w czasach, gdy sam wydawca decydował o wszystkich etapach produkcji książki, nieuniknione były zgrzyty czy też gwałtowne dyskusje, z których wyłania się obraz wzajemnej fascynacji ludzi interesu i artystów, konfrontacja rozmaitych wyobrażeń o roli sztuki czy pojmowania funkcji ilustracji wobec tekstu, ale również o tym, na ile pieniądze, a na ile ambicje uczestników procesu wydawniczego decydowały o ostatecznym kształcie edycji. Te zmagania znajdują swoje świadectwo w zachowanej korespondencji, czasami w recenzjach czy wspomnieniach uczestników tych dyskusji. Różne formy relacji między poszczególnymi twórcami książki ukazują też zachowane dokumenty, na przykład umowy między wydawcami a ilustratorami. Interesujące są listy, pamiętniki, a także obszernie recenzje z ilustrowanych edycji. Stanowią one dla bibliologa bardzo ciekawy punkt wyjścia do rozważań o pojmowaniu funkcji książki przez twórców jej ostatecznego kształtu.

Sebastian Dawid Kotuła w referacie zatytułowanym *Czy programy telewizyjne o książkach mogą być przedmiotem zainteresowań bibliologii?* porusza problem komunikacji społecznej za pośrednictwem multimediiów. Przekonuje, że programy książkowe emitowane w polskiej telewizji publicznej i prywatnej są obszarem, który można

włączyć w przedmiot zainteresowań bibliologii. Powołuje się na wyniki badań psychologów, którzy podają, że telewizji się raczej słucha, niż ją ogląda. Na tej podstawie autor doszedł do wniosku, że najważniejszym elementem telewizyjnego programu o książce jest sama ustna wypowiedź prowadzącego audycję czy też występującej w niej osoby lub rozmowa między gospodarzem programu i jego gośćmi. Zaakcentowanie istotności prowadzenia refleksji językoznawczej w badaniach bibliologicznych miało również na celu wysnucie ostatecznego wniosku, że analiza warstwy werbalnej telewizyjnego dyskursu o książce jest koniecznym warunkiem prowadzenia badań w tym obszarze.

Tematyką prasoznawczą zajęła się Evelina Kristanova w artykule zatytułowanym *Reklama książki na łamach „Tygodnika Warszawskiego” (1945–1948)*. Autorka przedstawia charakterystykę czasopisma i treści publikowanych na jego łamach po zakończeniu drugiej wojny światowej. Szczególną uwagę zwraca na reklamę książki. Z przeprowadzonej przez nią analizy wynika, że reklama książki na łamach „Tygodnika Warszawskiego” była bardzo bogata i różnorodna zarówno pod względem tytułów, jak i liczby ogłaszających się wydawnictw. W omawianym czasopiśmie pojawiają się anonse wydawnictw religijnych oraz świeckich, prywatnych i państwowych. Zdecydowanie najczęściej ukazało się reklam o tematyce religijnej. Oferta objęła również literaturę piękną, historyczną, popularnonauko-

wą, specjalistyczną, naukową, dla dzieci i młodzieży oraz podręczniki częściowej autorów polskich, rzadziej obcych. Wśród nich znalazły się nazwiska znane i debiutujące. Czytelnik otrzymywał przy tym ofertę rozmaitych gatunków literackich: prozę, poezję, dramat.

Przedmiotem zainteresowania Pawła Marca stały się serwisy internetowe bibliotek akademickich. Tematykę tę zaprezentował w artykule pt. *Możliwości wykorzystania oceny użyteczności w jakościowych badaniach serwisów internetowych bibliotek akademickich*. W swojej pracy autor przedstawia wyniki Projektu Laboratorium Użyteczności, przeprowadzonego na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu, który miał na celu ocenę użyteczności serwisu Biblioteki Uniwersyteckiej. Przedstawione w artykule techniki badawcze stanowią przykład systemowego podejścia w procesie tworzenia i zarządzania bibliotecznymi serwisami internetowymi. Zdaniem autora techniki te mogą z powodzeniem wzbogacić warsztat badawczy specjalistów informacji oraz bibliotekoznawców. Są one doskonałym narzędziem dla osób zajmujących się optymalizacją serwisów pod kątem potrzeb ich użytkowników. Ponadto techniki oceny użyteczności powinny być uzupełnieniem prac prowadzonych w zakresie zapewnienia jakości wszelkim usługom bibliotek, które są realizowane za pośrednictwem Internetu. Ich stosowanie w procesie projektowania i zarządzania serwisami internetowymi bibliotek może w zasadniczy sposób wpłynąć na łatwość oraz

efektywność użytkowania i w konsekwencji przynieść znaczny wzrost poziomu satysfakcji ich użytkowników.

Inną tematyką zajął się Ryszard Nowicki, który jest autorem artykułu *Powojenna ochrona zbiorów bibliotecznych na łamach prasy*. Podkreśla on, że problem ochrony zbiorów bibliotecznych na łamach powojennej prasy nie był przedmiotem odrębnych badań. Brakuje również opracowań monograficznych. Badania przeprowadzone przez autora obejmują dwadzieścia tytułów ukazujących się na obszarze kraju, a ramy chronologiczne zostały zawężone do 1947 r. Celem artykułu jest zasygnalizowanie wybranych problemów na podstawie analizy materiałów prasowych związanych z szeroko rozumianą ochroną, polegającą m.in. na ratowaniu i zabezpieczaniu zbiorów bibliotecznych publicznych, prywatnych, kościelnych i innych. Na łamach prasy były sygnalizowane liczne problemy związane m.in. z brakiem wykwalifikowanych pracowników, sprzętu do transportu dzieł i pomieszczeń do ich składowania. Informowano o podejmowanych działaniach na szczeblu centralnym, wojewódzkim oraz lokalnym. Dostrzeżono brak książki polskiej na Ziemiach Zachodnich i konieczność polonizacji zbiorów. W artykułach wielokrotnie zwracano uwagę na niekorzystne zjawisko w postaci szabru książkowego, pomysłowość i przebiegłość osób trudniących się tym intratnym w powojennej rzeczywistości procederem. Doceniano też wysiłki podejmowane przez ratowników zbiorów bibliotecznych (wśród nich byli m.in.:

Aleksander Birkenmajer, Stefan Burhardt, Józef Grycz, Józef Janiczek, Antoni Knot, Marian Pelczar, Stanisław Sierotwiński). Podkreślano ich zaangażowanie, poświęcenie i odnotowywano osiągnięcia.

Kolejny artykuł nosi tytuł *Działalność wydawniczo-księgarska „Naszej Księgarni” w latach 1921–1939. Stan badań i perspektywy badawcze*, a jego autorką jest Monika Olczak-Kardas. Badaczka w swojej pracy zwraca szczególną uwagę na źródła do badań nad dziejami „Naszej Księgarni” w okresie dwudziestolecia międzywojennego, takie jak: źródła archiwalne, katalogi wydawniczo-księgarskie, publikacje „Naszej Księgarni”, czasopisma Związku Nauczycielstwa Polskiego, biuletyn „Naszej Księgarni”, wspomnienia, oraz ukazuje problemy wynikające z ich rodzaju i niekompletności. W dalszej części omawia stan badań nad działalnością „Naszej Księgarni” na podstawie publikacji o charakterze historycznym traktujących o aktywności ZNP, tekstów jubileuszowych, bibliografii, wyborów źródeł i innych zawierających drobne wzmianki o instytucji, ze szczególnym uwzględnieniem własnych publikacji. Podsumowanie stanowi próba ukazania perspektyw badawczych i możliwości ich realizacji. Autorka przedstawia prace własne nad słownikiem pracowników „Naszej Księgarni” oraz monografią tej instytucji.

Całą publikację zamyka tekst pt. *Biblioterapia w społeczeństwie informacyjnym* autorstwa Violetty Trelli, w którym autorka analizuje zagadnienie

nia związane z cyberbiblioterapią, czyli zastosowaniem komputera w terapii poprzez książkę. Zwraca uwagę, że technologia informacyjna, obejmująca swoim zakresem komputery, oprogramowanie oraz komunikowanie się w sieciach lokalnych i rozległych, wywiera dzisiaj wpływ na niemal wszystkie aspekty życia ludzkiego. Zauważa, że komputer, jako narzędzie poznawcze, może wspierać działania podejmowane również w ramach biblioterapii, a zajęcia z wykorzystaniem technologii informacyjnej mogą stać się podstawą społecznie pożytecznych działań. Wśród aspektów edukacyjnych technologii informacyjnej wymienia wzbogacenie sposobów i możliwości zdobywania wiedzy i umiejętności, ułatwienie porządkowania i wykorzystywania informacji pochodzących z różnych źródeł oraz wspomaganie pracy twórczej. Ważna jest również wychowawcza i terapeutyczna funkcja, którą spełnia ta dziedzina. Technologia informacyjna kształci umiejętność poro-

zumiewania się i współpracy w grupie, może być wykorzystana do budowania więzi międzyludzkich. Zdaniem autorki biblioteka wyposażona w komputery może stać się miejscem, w którym proces terapeutyczny będzie kontynuowany w ramach współpracy z instytucjami powołanymi do leczniczego oddziaływania na psychikę.

Publikacja *Od książki dawnej do biblioteki wirtualnej* stanowi prezentację interesujących artykułów, które przedstawiają dorobek naukowy poszczególnych ośrodków bibliologicznych w całej Polsce. Dzięki niej możliwe jest poznanie tradycji badań bibliologicznych i zapoznanie się z nowymi obszarami zainteresowań poszczególnych badaczy. Działania te są konieczne do dalszego rozwoju tej dziedziny.

Beata Rygiel

Instytut Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego Jana Kochanowskiego w Kielcach

Grażyna Gzella należy do znanych i cenionych badaczy polskich periodyków wydawanych na obszarze zaboru pruskiego, w tym głównie prasy grudziądzkiej. Specyfika i odrębność jej warsztatu polega na wnikliwej analizie funkcjonowania konkretnych tytułów lub ich zespołów w systemie pruskiej cenzury. Systemie bardzo uciążliwym dla, będącej w sferze jego działania, prasy, co wielokrotnie już w licznych publikacjach naukowych badaczka udowodniła. Należy podzi-

Grażyna Gzella, *Procesy prasowe redaktorów „Gazety Grudziądzkiej” w latach 1894–1914, Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika 2010, 248 s., ISBN 987-83-231-2475-7*

wiać za każdym razem jej rzetelność i skrupulatność w dążeniu do jak najpełniejszej rekonstrukcji zmagają pol-